

Contemporary Conundrums

1 תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף כו עמוד א

ואלו קרעין שאין מתאחין: הקורע על אביו, ועל אמו, ועל רבו שלימדו תורה, ועל נשיא, ועל אב בית דין, ועל שמועות הרעות, ועל ברכת השם, ועל ספר תורה שנשרף, ועל ערי יהודה, ועל המקדש, ועל ירושלים. וקורע על מקדש ומוסיף על ירושלים.

ערי יהודה מנלך? - דכתיב +ירמיהו מ"א+ ויבאו אנשים משכם משלו ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן וקרעי בגדים ומתגודדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה' וגו'. אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה. אמר רבי אלעזר: הרואה ערי יהודה בחורבן - אומר: +ישעיהו ס"ד+ ערי קדשך היו מדבר, וקורע. ירושלים בחורבנה - אומר: +ישעיהו ס"ד+ ציון מדבר היתה ירושלים שממה, וקורע. בית המקדש בחורבנו - אומר +ישעיהו ס"ד+ בית קדשנו ותפארתנו אשר הללך אבתינו היה לשרפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה, וקורע. קורע על מקדש ומוסיף על ירושלים. ורמינהו: אחד השומע ואחד הרואה, כיון שהגיע לצופים - קורע, וקורע על מקדש בפני עצמו ועל ירושלים בפני עצמה! - לא קשיא: הא - דפגע במקדש ברישא, הא - דפגע בירושלים ברישא.

2 טור אורח חיים סימן תקסא

הרואה ערי ישראל בחורבן אומר על הראשונה שרואה ערי קדשך היו מדבר וקורע ואינו צריך לקרוע עוד באחרות וכשרואה ירושלים אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממה וקורע וכשרואה בית המקדש אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללך בו אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה וקורע ומהיכן חייב לקרוע משיגיע לצופים ואם ראה המקדש תחלה קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ואם ראה ירושלים תחלה קורע על ירושלים בפני עצמו ועל המקדש בפני עצמו היה הולך ובא אם שהה ל' יום שלא ראה אותו צריך לקרוע פחות מכן א"צ לקרוע וצריך לקרוע מעומד וכל בגדים שעליו עד שמגלה לבו ואסור לאחותן פי' תפירה מבפנים ואחרת עליה מבחוץ אבל מותר למוללן ולשוללן וללוקטן ולעשות כמין סולמות פירוש תפירות שאינן מיושרות:

3 בית יוסף שם

הרואה ערי ישראל בחורבן אומר על הראשונה שרואה ערי קדשך היו מדבר (ישעי' סד ט) וקורע. מימרא דרבי אלעזר בפרק אלו מגלחין (מו"ק כו). אלא ששם כתוב ערי יהודה וכך הם דברי כל הפוסקים וגם רבינו כתב כן בטור יורה דעה סימן ש"מ (רצב): וערי ישראל דכתב הכא לאו דוקא וכן המנהג שלא לקרוע אלא על ערי יהודה דוקא (וקיימא לן) [וקשה לי] דכיון דבגמרא מייתי לה מדכתיב (ירמיה מא ה) ויבאו אנשים משכם משילו ומשמרון מגולחי זקן וקרועי בגדים הוה ליה למימר דעל כל ערי ישראל קורעין דהא הני עיירות ערי ישראל הם ולא ערי יהודה ושמא יש לומר דהני לא קרעו בגדיהם עד שראו המצפה שהיה מערי יהודה. והאי ערי יהודה בחורבן דקאמר דהיינו שהן חרבות ואין בהן ישוב כלל אבל אם יש בהן ישוב אע"פ שהן בידי גויים היה נראה לכאורה דאין צריך לקרוע ואפשר דכל שהן ביד

4 ב"ח שם

אבל ערי ישראל דלא חשיבי כערי יהודה, לא

5 שו"ת אגרות משה חלק או"ח ה סימן לז

בע"ה י"ז מרחשוון תשמ"א.

מע"כ נכדי אהובי וחביבי חו"ש הרה"ג מוהר"ר מרדכי טענדלער שליט"א שלום וברכה לעולם.

א. קריעה על ראיית ערי יהודה, ירושלים ומקום המקדש בזמננו

הנה בעניין חיובים דקריעה על ראיית ירושלים וראיית מקום המקדש, ודאי הוא חיוב, כמפורש בברייתא דמו"ק דף כ"ו ע"א. וגם על ערי יהודה איתא שם דקורע, ואיפסק כן ברמב"ם פ"ט מאבל ה"ב, ויותר מפורט בסוף פ"ה דתעניות. ובטור וש"ע סימן מיוחד באו"ח סימן תקס"א, וגם ביו"ד ס"ס ש"מ. ובחיוב הקריעה בערי יהודה וירושלים איתא בלשון הרמב"ם בתעניות שם הט"ז שהוא בחורבן, והוא כלשון רבי אלעזר במו"ק שם. אבל בין בגמ' בין ברמב"ם איתא גם ביהמ"ק בחורבנו, שזה מילתא דפשיטא, שהרי לא שייך שיבנה אלא כשיבוא מלך המשיח כדאיתא בכמה מקומות, וברמב"ם פ"א מבית הבחירה (אולי כוונת מרן זצ"ל להלכה ד' שאיתא שם דבניין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר, הרי שרק מלך המשיח יוכל לבנותו) ורפי"א ממלכים, שא"כ אפשר לא נאמר גם זה דערי יהודה וירושלים לחידוש דין, וצריך לקרוע אף כשאינן בחורבן, כל זמן שלא בא מלך המשיח. אבל בש"ע באו"ח, דעל ביהמ"ק לא כתב בחורבנה, ורק על ערי יהודה וירושלים, משמע שהוא לדינא לאשמועינן שאם הם בניין א"צ לקרוע. ועיין בב"י שם דדייק מזה דאם אינן חרבות, שהם מיושבות, אפילו בזה"ז שהם תחת ממשלת עכו"ם היה נראה דא"צ לקרוע. אך מסיק דעיקר דכל שהם בידי עכו"ם אע"פ שיש בהם יישוב, בחורבן מיקרי. וכן כתבו

6 בני בנים ב:בד

...גדר בחורבן אינו תלוי בהאם יש בהן יישוב יהודי או לא אלא בריבונות ושכל שיש עליהן שלטון יהודי אינו נקרא בחורבן. ואינן נכון לע"ד.... ויש לפרש כוונתם שבהעדר יישוב יהודי בחורבן ואולם אפילו יש בהן יישוב יהודי עדיין נקרא בחורבן אם הגויים....

7 שו"ת אגרות משה חלק א"ח ד סימן ע

י"א אם יש לקרוע היום על ראיית ירושלים ואלו הנוסעים לארץ ישראל מסתבר שאף שעדיין לא נגאלנו בעוה"ר אין לקרוע בראיית ירושלים מאחר שהיא בחסד השי"ת בנויה לתפארת ואינה עכ"פ ברשות אומות עכו"ם, וצריך לברך רק בראותו מקום המקדש אף כשרואים אותו מרחוק וכ"ש כשבאים לכותל, וכשרואין ערי יהודה שהם ברשות האומות וכן אם איכא חלק מירושלים ברשות האומות אף אם נבנו יפה צריך לקרוע.

8 שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן עג

גם סברא הוא דראית מקדש שהיא אבלות ישנה דומה יותר לאבלות של ליקוט עצמות שהיא ג"כ אבלות ישנה, ורק מפני שצער גדול הוא לבן וכמ"ש שם הר"ן "שאי אפשר שלא יצטער כשרואה עצמות אביו ואמו שהם רמה ותולעה" [אנן נקטינן דה"ה נמי של שאר קרובים], לכן מסתבר דאין להחמיר בקריעה של ראית מקדש, טפי מקריעה של ליקוט עצמות שמתאבל ממש כל היום, וגם חייב לקרוע אפילו משום שמועה בלבד.

ויתכן דטעמו של החזון איש אשר הביא כת"ר (שם אות ט') דאם לא קרע כשראה את המקדש שוב אינו קורע למחר, הוי נמי מטעם זה דלא חמור יותר מחובת קריעה של ליקוט עצמות, אשר אף אם לא התאבל באותו יום אינו מתאבל למחר וה"ה נמי שאינו קורע. ומסופקני דאפשר שאף אם ראה את המקדש סמוך לערב ונמשכה ראיתו עד הלילה, דאף גם בזה אם לא קרע ביום אינו קורע בלילה, כמו בליקוט עצמות שמתאבל וקורע רק באותו יום ולא לערב, אף אם צבורין עדיין בסדינו והליקוט עודנו נמשך, כי לא ראיתי בשום מקום שאם הזיד ולא התאבל ביום ראשון שיתחייב להתאבל ולקרוע למחר אם העצמות עדיין צבורין בסדינו.

גם נלענ"ד ברואה את המקדש בשבת, דלא חמור יותר ממי ששמע שמועה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה שאמרו במו"ק כ' ע"ב דאינו קורע, ואף שבשבת הוא אסור בדברים שבצינעא, וגם צריך למחר להתאבל שעה אחת ואפי"ה אינו קורע, וכ"ש בנידון דידן דלא נאסר כלל בשום דבר וגם לא חייל עליו שום אבילות דפטור לגמרי מקריעה, ואף שעל אב ואם קורעין לעולם, אין זה אלא משום כבודם אבל לא משום צער ואבלות, וגם פליגי בה רבואתי ודעת התוס' ועוד הרבה ראשונים שרק מותר לו לקרוע על או"א לעולם, אבל אינו חייב לקרוע, אשר על כן נלענ"ד דאם ראה את המקדש בתחלה בשבת או במועד, דאינו קורע לא לאחר השבת ולא למחר.

שם בפנים חדשות אות ג' ט"ו, ברואה את המקדש בשבת אם חייב לקרוע במוצ"ש. חושבני דקריעה הרי צריכה להיות דוקא בשעת חימום, וברואה את המקדש יתכן ששיערו חכמים שרק בראיה ראשונה חם לבו בקרבו וצריך להצטער ולקרוע. ומ"ש בספרים שנכון לפרוש אותו היום מבשר ויין, הוא רק מדת חסידות, אבל מעיקר הדין רשאי ודאי לרקוד ולשמוח בו ביום בשמחת חתן וכלה וכדומה, וכיון שכן אפשר שהחייב לקרוע הוא רק בשעה שעדיין רואה, ולא לאחר שהלך משם אפילו אם זה עדיין אותו היום, ואע"ג דאינו שולל עד למחר, מ"מ אין זה הכרח שגם חייב לקרוע עד למחר, ויותר נראה שזה באמת דומה למילי דברכות דתנן בפרק הרואה שאינו יכול לברך רק כל זמן שהוא רואה ולא אח"כ. ומאי דדייק מר באות ט' מדברי החזו"א שאם לא קרע כשרואה אינו קורע למחר, ומשמע דעד למחר קורע, מסופקני אם יש לסמוך על זה.

שם בפנים חדשות אות י"א. תמה כת"ר על המהרי"ל דיסקין דקריעה שעל אב ואם אינה קשורה לאבלות, שהרי אפילו אם שמע בשבת לאחר כמה שנים ג"כ קורע במוצ"ש, ונראה דלדידן ניחא דקריעה של ראית מקדש משוינן לקריעה של ליקוט עצמות, ושם גם חובת קריעה שעל או"א קשור דוקא עם אבלות, אך עיקר תמיהתו צ"ע דהא מבואר במו"ק דף כ' ע"ב דקריעה בלא שבעה מי איכא, ומה שקורע על או"א לעולם, אינו אלא משום "כבודם" ולכן שפיר חייב גם אם שמע בשבת אפילו לאחר כמה שנים, משא"כ קריעה בראית מקדש פשוט הוא דלאו בכבוד תליא מילתא אלא באבלות וצער.

Contemporary Conundrums

שם בפנים חדשות אות י"ב. הוסיף כת"ר לתמוה על המהריל"ד דבשבת נמי איכא חיוב קריעה ורק אריא הוא דרביע עלי, והעלה לפי"ז באות י"ד חידוש גדול "שאם החליף בגדים לצורך השבת ועבר וקרען בשבת - דחייב משום דחשיב מתקן כיון שגם בשבת רמיא עלי חיוב קריעה", ולענ"ד צ"ע בדבר, דלכאורה היה נראה דאם שמע בשבת שמועה קרובה אשר למחר תהא רחוקה, דבכה"ג אם קרע בשבת הו"ל מקלקל כי חובת הקריעה דרמיא עליה בשבת היינו מפני שלמחר יתחייב לקרוע משא"כ בכה"ג שגם למחר פטור, אולם בגמ' שבת דף ק"ה ע"ב מבואר שהעומד בשעת יציאת הנפש בשבת אע"ג דנקטינן שאינו חייב לקרוע למחר, אפ"ה אם עבר וקרע בשבת אינו חשיב מקלקל כיון דבכה"ג בימות החול היה חייב לקרוע, אבל מ"מ נלענ"ד דבהחליף בגדים לכבוד שבת אשר גם בימות החול טעמא דקורע הוא רק משום כבודם, וכיון דבשבת לאו כבוד הוא לקרוע שהרי איסור חמור הוא לקרוע, מסתבר שאם עבר וקרע בשבת דינו כקורע בגד שפטור לגמרי מקריעה, דעבר בבל תשחית ואינו אלא מקלקל.

ומ"מ בדעת המהר"ל דיסקין ז"ל נלענ"ד שסובר שאף אם החליף ולבש בשבת בגד של חול, דשפיר רשאי להיות לבוש בו במוצ"ש אפילו זמן מרובה ואינו צריך לקרוע, אלא א"כ פשטו וחזר ולבשו דרק אז חייב לקרוע, ואף שהוא חידוש גדול ואולי גם נגד ספרי האחרונים, מ"מ נלענ"ד דהאי גאון ז"ל סובר הכי, וכן נלענ"ד מפשטות הגמ' והפוסקים שלא מזכר שחייב להודרז מהר במוצאי שבת לפשוט מעליו את הבגד כדי שלא יתחייב לקרוע, ואף שיכולים לומר דכמו שבערב שבת גם לפני קבלת שבת אינו קורע הואיל וניכר שהלבישה היא לכבוד שבת, כך גם במוצ"ש כל זמן שניכר שלובשן עדיין משום כבוד שבת ג"כ פטור, ויש לזה יסוד ממ"ש הריטב"א להקל במחליף בגד שחור שניכר שנעשה משום אבלות דאינו חייב לקרוע, וה"נ גם כאן כשניכר שזה לכבוד שבת, אבל מ"מ אין זה פלא אם הגאון הנ"ל הבין אחרת בגמ', וסובר דכל שבתחילת הלבישה היה פטור מקריעה, תו לא מחוייב כלל לקרוע כל זמן שעדיין לבוש בו.

שם בפנים חדשות אות ט"ו - ט"ז. נלענ"ד דכיון שהכריעו האחרונים שהעומד בשעת יציאת הנפש בשבת אינו קורע למוצ"ש ה"נ גם כאן ברואה את המקדש בשבת, ומ"ש כת"ר באות ט"ו דשאני התם דאפילו הקריעה שהקורע בשעת יציאת הנפש שולל תיכף לאחר שהחזיר פניו, ולכן אין עליו דין קריעה אלא בשעת יציאת נשמה = בלבד, נלענ"ד דמכל מקום אם עמד בחול ונתחייב לקרוע אפשר דשפיר צריך לקרוע אח"כ בשעת הספדו, אפילו אם אינו חכם, ואילו אם עמד בשבת אינו קורע אף אם יש אחר כך חימום, והיינו משום דכל שלא נתחייב בתחילה פטור לעולם, ובפרט שגם הרואה ספר תורה שנשרף בשבת אע"ג דאינו שולל למחר ואינו מתאחה לעולם, אפ"ה כתב הברכ"י בשו"ב סוף סי' ש"מ דנקטינן שפטור מקריעה למחר, ואפשר שגם קריעה זו השוו לקריעה של לקוט עצמות שאינו מתאבל וקורע אלא באותו יום בלבד וה"נ גם כאן.

אך נתעוררתי לחשוב דאולי כמו ברואה ים הגדול או מלך או אילני דמבלבבי בניסן, הרי מסתבר שאם עבר ולא בירך בפעם ראשונה דמברך שפיר בפעם ב', אע"ג שעדיין הוא תוך ל' לראי' ראשונה, וה"נ גם כאן אפשר דבכל פעם שרואים את המקדש בחרבנו ראוי להצטער ולקרוע, אלא שא"כ נמצא כל הבגד קרעים, ולפיכך לאחר שכבר קרע שוב אינו חוזר וקורע, אבל אם לא קרע בפעם הראשון אפשר דבראיה שניה שפיר צריך לקרוע אפילו בתוך ל', אך יותר נראה דמסתבר כמ"ש קודם דכמו שקריעה על מת צריך להיות דוקא בשעת חימום, כך גם כאן שיערו חכמים שרק ראייה ראשונה הוא דחשיב שעת חימום ולא מה שחוזר ורואה אח"כ תוך ל' יום.

שם בפנים חדשות אות י"ז. מסתפק כת"ר במ"ש ביו"ד סי' ש"מ שעל הקריעה דמקדש וירושלים וס"ת שנשרף וברכת השם דשוללן למחר, אם למחר היינו כפשוטו או דגם לילה כבר חשיב כמחר. נראה פשוט דלילה כבר חשיב כמחר, דהא כתב הרמב"ם בפ"ט מאבל הי"ד "שהקורע על החכם מאחה למחר שאפילו רבו שמת אין מתאבל עליו אלא יום אחד בלבד או יום מיתה או יום שמועה וכן הקורע על הנשיא וכיוצא בו שולל למחר", הרי להדיא דלילה כבר חשיב כמחר, שהרי לענין אבלות ברור הדבר שהוא רק עד הלילה וכמו בלקוט עצמות.

כמו כן הסתפקתי לפי מה שמצדד כת"ר שם באות ה' ברואה את המקדש ולא קרע, דלא פקע ממנו החיוב לקרוע עד ל' יום, דלפי"ז אם קרע ביום ל' סמוך לשקיעה ולערב חזר וראה את המקדש אם חוזר וקורע תיכף פעם שנית כיון שהוא כבר לאחר ל' מראה ראשונה או לא.

שם בפנים חדשות עמוד ל"ח, מביא כת"ר צדדי הספק אם בזמנינו שהשלטון בירושלם הוא בידי ישראל אם יש חיוב לקרוע עליה. חושבני דכל זמן שרואים עדיין בעיר הקדש והמקדש כנסיות של נכרים וגם קברי עכו"ם וכו', ואין אנו יכולים למעקר פולחנא נוכראה, עדיין היא בחרבנה, ועתה עינינו נשואות לשמים לראותה מהרה בפולחנא דשמיא בבנין בית הבחירה ונגילה בד' ונשמחה בישועתו לנצח.

ועיקר ראייתו צ"ע, דנראה פשוט שקורעין על ירושלים רק כשרואה החורבן ממש, שהבתים אינם בנויים והם בחורבנו, שבזה דוקא מרגיש החורבן, אבל כשהעיר בנויה בכניני העכו"ם אינו קורע על החורבן של ירושלים בנפרד, אלא כלול בקריעה על ערי יהודה. וא"כ יש לומר בפשיטות ז שטרנבוך, משה עמוד מס 209 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שלצד המקדש הכל בנוי, וכשמגיע אינו רואה עדיין חורבן ירושלים, אלא רואה תחילה את מקום המקדש שחרב, ואז קורע על המקדש, ואח"כ כשרואה את חורבן ירושלים קורע על ירושלים בנפרד, ואין הוכחה מכאן שקורעין בראיית כותל המערבי לבד. וכך מצאתי בספר ארץ ישראל להר"מ טוקצינסקי זצ"ל (סימן כ"ב ס"ק ה'), דאין קורעין על ראיית כותלי הר הבית אפילו ראה כותל המערבי, רק כשרואין מקום העזרה ע"ש, (ולפ"ז אין צריך לקרוע כשרואה המסגד דוקא, אלא כשרואה מקום העזרה חייב לקרוע).

ומעתה מי שלא ביקר בכותל המערבי שלושים יום, יכול להתפלל שם ואינו חייב לקרוע אם אינו רואה את מקום העזרה, דבראיית כותל המערבי לבד אינו חייב לקרוע וכמש"נ.

ואילולא דמסתפינא אמינא עוד יסוד להקל בזה"ז, ללמד זכות על המקילין שלא קורעין, ולא באנו בזה לקבוע בהאי סברא הלכה למעשה, אלא רק כלימוד זכות על מה שנהגו להקל ולא לקרוע, דהנה כתב המג"א דמי שנולד בירושלים אפילו הגדיל אין צריך לברך, דבקטנותו פטור וכשהגדיל א"צ לברך דהא ראה אותן תוך ל' יום, וכתב השע"ת דהדר בירושלים ועברו עליו ל' יום שלא ראה בהמ"ק חייב לקרוע, אך הביא מהאחרונים שכתבו דלא זהירי בזה ע"ש. וצ"ב אמאי לא זהירי בזה, דהרי הוא נגד הגמרא והפוסקים, ונראה טעמם דהנה יסוד ענין הקריעה הוא מפני צער ועגמת נפש, וע"כ תושב עיה"ק שרואה תמיד חורבן עיר הקודש לפניו, אינו מצטער ומתרגש כ"כ כשרואה את חורבן המקדש גם לאחר שעברו עליו ל' יום, ולכן לא הקפידו לקרוע. ואף שלא מצינו סברא זו בגמרא ובפוסקים, מ"מ הא חזינן באלו האחרונים שכתבו שלא נהגו לקרוע, וע"כ הטעם שאין בזה הרגשת צער וכאב, ומסתברא שקבלה היתה בידם שאין ענין לקרוע סתם בלי הרגשת הצער והכאב. ז שטרנבוך, משה עמוד מס 209 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה